

**UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI”
CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE SOCIOLOGIE ȘI ASISTENȚĂ SOCIALĂ
ȘCOALA DOCTORALĂ DE SOCIOLOGIE**

**Autoidentificare și heteroidentificare etnică în cazul
rudarilor și băieșilor**

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

**Conducători de doctorat:
Prof. Univ. Dr. Rotariu Traian
Prof. Univ. Dr. Popa Monica**

**Student-doctorand:
Costescu Angela-Florentina**

**Cluj-Napoca
2015**

Cuprins

Preliminarii	1
1. Introducere	1
2. Precizări metodologice	10
3. „Țigan” sau „rom”, dilemă terminologică	23
Capitolul I.....	28
Istoricul cercetărilor	28
I.1 Precaritatea studiilor	28
I.2 Locul rudarilor și băieșilor în schemele de clasificare a țiganilor.....	34
I.3 Termenul „boyash”, numitor comun.....	40
I.4 Rezultatele studiilor de genetică.....	46
Capitolul II	51
Rudarii și băieșii, construirea versus deconstruirea identității etnice	51
II.1 Narațiuni heteroidentitare, atitudini represive.....	51
II.1 (1) Heteroidentificare globalizantă și stigmatizare.....	51
II.1 (2) Atitudini față de „problema țiganilor”	55
II.1 (3) Locul țiganilor în ideologia nazistă.....	62
II.1 (4) Ecourile ideologiei naziste în România	66
II.2 Discurs autoidentitar și mecanisme de construire/deconstruire a identității etnice ..	68
II.3 Identitatea etnică la recensăminte.....	94
II.4 Identitatea etnică prin prisma aspectelor lingvistice	102
II.5 Ritualul Gurbanului.....	114
II.5 (1) Dimensiunea mitică a Gurbanului.....	122
II.5 (2) Gurbanul ca ritual taumaturgic	123
II.5 (3) Gurbanul, ritual propriu doar culturii spirituale a rudarilor?.....	126
Capitolul III.....	129
Dinamica în plan ocupațional.....	129
III.1 Diferite practici ocupaționale.....	129
III.1 (1) Aurăritul, ocupație din trecut.....	135
III.1 (2) Practica aurăritului în memoria colectivă	140

III.2 Problema procurării materiei de lucru prime	144
III.3 Instabilitatea în plan ocupațional	150
III.4 Nomadismul – consecință a profilului ocupațional	157
III.5 Atitudinea față de muncă	162
Capitolul IV	168
Marginalizare spațială și socială	168
IV.1 Memoria locului	168
IV.2 Rudăria, spațiu marginal	175
IV.3 Condiția marginalității	182
IV.4 Limitele interacțiunii în viața cotidiană	190
IV.5 Aderarea la o comunitate spirituală, mecanism de evitare a marginalizării sociale	199
Concluzii	206
Lista bibliografică	213
Anexe.....	232

Introducere

Această lucrare¹ face referire la comunități de rudari și băieși de pe teritoriul României, comunități care, timp de secole, au trăit, la modul propriu, în marginea societății române. Cu un mod de viață izolat, consumat în vecinătatea pădurii², aceștia au început să capete vizibilitate ca grup etnic în prima jumătate a secolului al XX-lea, când, prin legile agrare ce au urmat celor două războaie mondiale – cea din anul 1921, respectiv 1945 –, au fost strămutați³ și împrăștiți⁴. Venind în contact cu populația rurală, rudarii și băieșii s-au conturat ca grup cu un profil etnic aparte. Limba vorbită (limba română, însă într-o formă arhaică a sa) și trăsăturile somatice (pielea de culoare închisă⁵) au fost elementele care, la nivel de percepție, au conturat cel mai puternic contrastul dintre ei și restul populației.

Pe baza documentelor istorice⁶ care îi menționează în mod preponderent pe rudari, dar și pe băieși, în calitate de țigani⁷ robi, a fost construită teoria originii țigănești a acestor grupuri⁸. Trebuie însă menționat faptul că în secolele XVII-XVIII începe a se contura fenomenul căsătoriilor mixte între țărani români și țiganii particulari. Or, în aceste condiții, se subînțelege că problema originii rudarilor și băieșilor de pe teritoriul țării noastre comportă dimensiuni care obligă la o incursiune în trecutul istoric al acestui neam. Totodată, fenomenul căsătoriilor mixte implică faptul că, din punct de vedere al heteroidentificării, denominația de „țigan” nu mai reprezintă în mod obiectiv o categorie etnică.

---

¹Cercetarea care a stat la baza elaborării acestei teze de doctorat a fost finanțată de către Uniunea Europeană, din Fondul Social European, prin proiectul POSDRU/88/1.5/S/56949.

²În plan ocupațional, rudarii și băieșii s-au specializat în producerea obiectelor de lemn, necesare recuzitei domestice. Având această profesie, s-au stabilit în marginea pădurilor, pentru a avea la dispoziție materia de lucru primă.

³Statutul acestor comunități minoritare, care au trecut printr-un proces de dislocare spațială și adaptare la un nou mediu social și cultural, este explicat prin conceptul de „minoritate ascunsă” (*hidden minority*); ele lipsesc din însăși evidența recensămintelor oficiale, care nu permit, astfel, reperarea lor. Pentru o mai bună înțelegere a conceptului, a se vedea Biljana Sikimić (2006).

⁴Este vorba de o împrăștiere a unora dintre veteranii de război, care au primit teren în marginea satelor. Prin împrăștierea lor s-a avut în vedere și stabilirea unor enclave etnice într-un spațiu care permitea controlul administrativ.

⁵După înfățișare (culoarea pielii), rudarii și băieșii sunt identificați cu țiganii, dar, din punct de vedere cultural, cu românii, întrucât respectă tradițiile și cultura acestora.

⁶A se vedea Anexa: Anexa 1 (1.1-1.8).

⁷În lucrare am optat pentru folosirea deopotrivă a termenilor „țigan” și „rom”, motivele acestei alegeri fiind explicate în subcapitolul „Țigan” sau „rom”, *dilemă terminologică*.

⁸Cu privire la identitatea lor etnică, există însă și poziții diametral opuse, care resping această identificare, justificările bazându-se pe faptul că între țigani, pe de-o parte, și rudari și băieși, pe de altă parte, par să existe mai degrabă deosebiri decât asemănări (Cherata 1992: 50, 2005: 62, Nicolăescu-Plopșor 1922: 37).

Identitatea nu este una singură, ci mai multe identități pot concura la construirea ei. Astfel, deși la recensăminte – cel mai amplu context care grupează date referitoare la dimensiunea „etnie” – rudarii și băieșii declară, în majoritate, identitatea etnică de români, pe plan local se impune identitatea de rudar, respectiv băieș – identitatea cu care socializează –, iar nu cea de român. Această „identitate acolit” este recunoscută și vehiculată atât de români, cât și de rudari și băieși. Ca răspuns la heteroidentificările care îi includ etniei rome, rudarii și băieșii își îndreaptă toate eforturile spre construirea și afirmarea identității etnice de român, o identitate pe care și-o apropiază în vederea depășirii statutului de minoritate *non grata*. Dar, în pofida faptului că rudarii și băieșii resping în mod categoric apartenența la minoritatea romă, susținând că ei sunt români, aceste declarații ale lor nu reușesc să schimbe percepția celorlalți, care continuă să îi heteroidentifice drept țigani, chiar dacă „altfel de țigani”. Cazul rudarilor și băieșilor ne arată, așadar, cum identitatea de „țigan” nu reprezintă de fiecare dată o identitate asumată voluntar, ci poate fi impusă din exterior. Trebuie menționat însă faptul că, în rândul mai tuturor comunităților studiate, am întâlnit și rudari și băieși care, prin declarațiile lor cu privire la identitatea etnică, s-au evidențiat printr-o opinie diferită față de cea a grupului de apartenență. Fără a prezenta o deosebită relevanță din punct de vedere numeric, aceste cazuri au însă locul lor în procesul de gestionare a imaginii întregului. Un întreg scindat, în acest caz, de declarații divergente cu privire la apartenența etnică: dacă, în majoritate, rudarii și băieșii declară că aparțin etniei române, există și o minoritate care afirmă, parcă pe un ton concesiv, că aparține etniei rome.

În spatele acestui discurs identitar se află actori sociali, care, indiferent de apartenența etnică, interacționează, începând de la cele mai aparent anodine momente și sfârșind cu cele mai solemne contexte ale vieții cotidiene. Din acest motiv, am găsit ca fiind potrivită radiografierea vieții rudarilor și băieșilor sub aspectul situațiilor care practic îi aduc în lumină pe aceștia alături de restul conlocuitorilor, în majoritatea lor români. Am încercat să ofer o imagine de ansamblu asupra vieții sociale din prezent, insistând însă și asupra trecutului, un trecut reconstituit în principal prin apelul la memoriile individuale; acestea, prin fragmente dispartate – căci provin de la indivizi, iar nu dintr-o sursă scrisă a comunității –, devin, pentru a o parafraza pe Smaranda Vultur, o cale prin care identitatea este căutată (2000: 336). Așadar, am încercat să conturez un portret al unor comunități

divizate între români și rudari, respectiv băieși, reprezentarea mentală colectivă a acestor comunități constituind în fond suma percepțiilor individualităților care o alcătuiesc.

Plasându-mă în interiorul paradigmei constructiviste, privesc identitatea, inclusiv cea etnică, în lumina caracterului său situațional. Bazele paradigmei constructiviste în studiul etnicității se regăsesc în Introducerea lui Fredrik Barth la volumul coordonat, apărut în anul 1969, *Ethnic Groups and Boundaries. The Social Organization of Culture Difference*. Explicațiile din cercetarea de față au fost formulate în cadrele teoretice ale acestei perspective. Identitatea, inclusiv cea etnică, nu este una singură. Identități diferite pot fi declarate și promovate în perioade diferite de timp sau chiar în contexte diferite ale aceluiași cadru temporal. De aceea, în demersul de decelare a identităților indivizilor, trebuie ținut cont de aspectul situațional: identitatea este exprimată în funcție de anumite circumstanțe, produsă fiind, la nivel discursiv, ca răspuns la situațiile întâmpinate pe parcursul vieții⁹.

În cazul cercetării de față, am remarcat faptul că, sub aspectul problemei identitare, rudarii și băieșii au prezentat „strategii identitare hibride”¹⁰, însă cu manifestarea recurentă a trei tipare: 1) dezicerea de identitatea de „țigan”; 2) înaintarea identității de „român”; 3) prezentarea unei identități neutre – identitatea de „rudar”/„băieș” –, dar în plan secundar, ca o identitate care se presupune că ar putea aduce explicații pentru motivele absenței, respectiv regăsirii în situațiile enumerate la punctele 1 și 2. Aceste trei tipare identitare pot fi privite și ca etape succesive în procesul de identificare, în ordinea în care au fost și enumerate. Mai exact, autoidentificarea cu „românii” urmează de regulă unui proces de deconstruire a identității de „țigani”. Din acest motiv, aclamarea identității de „români” de către rudari și băieși nu reprezintă un gest care se produce de la sine, ci mai degrabă un act reflex de apărare în fața heteroidentificării lor cu țigani. Altfel, în absența provocărilor, a acelor momente care îi pun pe indivizi în situația de a se confrunța cu problema identității etnice, operarea cu exonimele de „rudar” și „băieș” se produce firesc, fără o notă defensivă.

---

⁹Privitor la acest aspect, a se vedea Rogers Brubaker & Frederick Cooper (2000: 14), Ronald Cohen (1978: 387-389), Denys Cuche (2003: 126-130), Anya Peterson Royce (1982: 1-2).

¹⁰Sintagma este preluată din textul lui Enikő Vincze, Identificarea etnică și poziția socioeconomică a romilor dintr-un context urban, în Stefánia Toma & László Fosztó (ed.), *Spectrum. Cercetări sociale despre romi*, Cluj-Napoca: Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, 2011, pp. 181-206; în textul de proveniență, sintagma este folosită cu referire la o comunitate urbană de romi ai cărei membri îmbină tendința de separare de „lumea țiganilor” cu cea de integrare în grupul majoritar.

Explicarea identităților de „rudar”, respectiv „băieș”, se declanșează doar în situația în care intervine heteroidentificarea purtătorilor acestor identități cu țiganii.

Precizări metodologice

Având în vedere insuficiența informațiilor pe plan științific cu privire la atitudinea rudarilor și băieșilor în fața subiectului identității etnice, am încercat ca, prin coroborarea datelor colectate, să aduc o contribuție la explicarea unora dintre strategiile de afirmare a acestei identități în situațiile de criză identitară. Intenția inițială a fost aceea de a avea o abordare de tip monografic a unei singure comunități de rudari, comunitatea din satul Poiana (comuna Turburea, județul Gorj), în care mi-am început cercetarea în anul 2010. Pe parcurs, simțind nevoia extinderii terenului — în vederea obținerii unor informații suplimentare, care nu reușeau a fi saturate de cercetarea în comunitatea de rudari pentru care optasem inițial —, am luat în considerare și cazul altor comunități de rudari, ca și de băieși. Mai exact, în cercetarea mea, pe lângă comunitatea rudarilor din satul Poiana, am cuprins treptat și comunitățile de rudari din comuna Albeni (județul Gorj), comuna Baia de Fier (județul Gorj), satul Buduhala (comuna Telești, județul Gorj), dar și dintr-un oraș, anume Filiași (județul Dolj); în ceea ce privește cercetarea din afara regiunii Olteniei, m-am limitat la comunitățile de băieși din comuna Jina (județul Sibiu) și din satul Valea Vințului (comuna Vințu de Jos, județul Alba).

Surprinderea modului în care este problematizată identitatea etnică a grupului rudarilor și băieșilor va constitui principalul obiectiv al cercetării, axată atât pe declarațiile de autoidentificare, cât și pe cele de heteroidentificare. Mai exact, am încercat să observ în ce măsură manifestarea procesului de autoidentificare și heteroidentificare etnică afectează relațiile dintre membrii comunităților în care, pe lângă români, regăsim și rudari și băieși, precum și romi. Ca obiective secundare mi-am fixat: descrierea contextelor în care rudarii și băieșii — reprezentând obiectul cercetării de față — interacționează, sau, dimpotrivă, nu interacționează cu românii, respectiv cu romii; descoperirea motivațiilor care stau în spatele deciziilor de separare etnică, în acest caz interesând atât retorica rudarilor și băieșilor, cât și cea a românilor și romilor; evaluarea urmărilor acestor decizii de separare etnică, cu focalizarea atenției asupra impactului avut pentru rudari și băieși în plan social, dar nu numai.

Consider că este dificil să oferi un discurs coeziv cu privire la subiectul apartenenței etnice a rudarilor și băieșilor, atâta timp cât, în plan narativ, ei înșiși nu dau dovadă de consecvență, tendința generală fiind aceea de a se camufla sub o identitate sau alta. În această lucrare, nu am încercat să răspund la întrebarea „Cine sunt rudarii/băieșii?”, ci am încercat să scot în evidență mecanismele procesului de construcție identitară în cazul rudarilor și băieșilor, un proces extrem de dinamic care nu de puține ori ni se relevă sub o înfățișare diferită de la o comunitate la alta. În cazul cercetării de față, întrebările principale devin „Cum se identifică rudarii/băieșii?” și „De ce se identifică astfel?”, întrebări care urmăresc aflarea acelor adevăruri subiective din spatele felului în care rudarii și băieșii (își) explică identitatea.

Datele au fost obținute prin metoda interviului nestructurat, care, prin faptul că urmărește în principal culegerea unor date despre stările subiective ale persoanelor cercetate (emoții, percepții, sentimente etc.) în raport cu anumite situații sau evenimente, se mai numește și interviu intensiv sau de profunzime (*in-depth interview*). Ca limită a metodei interviului nestructurat, se remarcă posibilitatea producerii unei mari cantități de informație nesistematizată, care face dificilă compararea informațiilor între ele, operație deja îngreunată de incongruența opiniilor interlocutorilor. În lucrarea de față, pentru a limita efectele acestui proces, am încercat să aduc împreună punctele comune, aspectele prin prisma cărora respectivele comunități, regăsite în localități diferite și îndepărtate, pot fi integrate aceluiași demers de cercetare. În cazul interviurilor nestructurate, există, de asemenea, riscul digresiunilor din partea interlocutorilor, dat fiind faptul că discuția nu se conduce după un plan prestabilit. Cu toate acestea, menționez că nu am considerat de fiecare dată excursul interlocutorilor drept o abatere de la codul normelor metodologice, ci, mai degrabă, o șansă de familiarizare cu unele aspecte din viața acestora, uneori chiar de descoperire pentru prima dată a unor realități¹¹ care, altfel, nu ar fi ajuns poate niciodată să fie relevate și aduse la cunoștința publicului academic, și nu numai.

În etapa de pătrundere în terenul fiecărei comunități studiate — în faza de colectare a datelor inițiale, așadar —, am folosit eșantionarea tip „bulgăre de zăpadă” (*snowball sampling*). Această tehnică de eșantionare nonaleatorie constă în contactarea unui prim set

---

¹¹O astfel de situație a fost cea în care am aflat că unul dintre subiecții cercetării mele a supraviețuit deportării în Transnistria.

de persoane care, prin caracteristicile lor, prezintă interes pentru cercetarea aflată în curs de desfășurare. Următorul pas este acela în care persoanelor selectate în prima etapă li se solicită recomandarea altor persoane, în vederea includerii și a acestora din urmă în grupul populației de cercetat. Odată depășit însă obstacolul asigurării unui minim de contacte în fiecare comunitate abordată, am preferat să preiau controlul în selecția subiecților cercetării, urmând ceea ce antropologul Vintilă Mihăilescu numea metoda „calului troian”, în care se mizează pe câștigarea încrederii comunității în mod treptat, din contact în contact (2007: 99-100).

Informațiile acumulate reprezintă, așadar, produsul contactului direct cu rudari și băieși. În prealabil, le-a fost asigurată confidențialitatea răspunsurilor, specificându-li-se faptul că acestea nu vor fi utilizate decât în scop academic. Informațiile s-au conturat treptat, din răspunsurile la întrebările adresate în timpul interviurilor nestructurate, dar și din răspunsurile primite în timpul discuțiilor spontane, în contextul observației directe a rudarilor și băieșilor în cadrele vieții cotidiene. Numărul exact al persoanelor abordate de-a lungul acestei cercetări este greu de apreciat, întrucât nu toate persoanele care au participat prin prezența și răspunsurile lor în cursul acestei cercetări au și obținut, într-un final, un loc în rândul informatorilor. Aproximând, numărul acestora poate fi estimat la o sută de persoane, dar, chiar și cu amendamentul faptului că ar fi un număr aproximativ, acesta în realitate poate fi unul involuntar augmentat, sau, dimpotrivă, diminuat.

La finalul acestor aprecieri generale pe marginea terenului cercetat în vederea elaborării acestei teze de doctorat, doresc să exprim faptul că, dincolo de amploarea cercetării, care a cuprins șapte comunități de rudari, respectiv băieși, din regiuni diferite ale țării, în realitate rămâne frustrarea de a nu fi ajuns să cuprind terenul în adevărata sa dimensiune, ci de a fi explorat doar o mică parte din adevăratul potențial al acestuia. Aprecierile făcute în această lucrare sunt strict cu referire la comunitățile contactate, însă realitatea terenului depășește cu mult spațiul pe care eu am putut să i-l aloc în această lucrare. În schimb, apreciez faptul de a fi reușit ca, prin coroborarea datelor teoretice despre rudari și băieși cu cele culese direct din teren, să ofer o imagine de ansamblu asupra unui subiect de nișă, prea puțin abordat în studii de specialitate: identitatea etnică în cazul rudarilor și băieșilor; prezentarea acestei tematici s-a făcut atât din perspectiva autoidentificării, cât și a heteroidentificării.

Structura pe capitole

În **capitolul I**, *Istoricul cercetărilor*, am insistat asupra principalelor surse bibliografice care fac trimitere la rudarii și băieșii din România, evidențiind numărul redus de studii în acest domeniu. Pentru mult timp, rudarii și băieșii nu au constituit un subiect de cercetare aparte, fiind menționați sporadic în studii care făceau referire la specificul neamului romilor, căruia se consideră că îi aparțin. Dar, în timp, odată cu creșterea numărului studiilor pe tema minorităților și, implicit, cu sporirea interesului față de etnia romă, rudarii și băieșii au primit, la rândul lor, o mai mare atenție, ca subiect de cercetare. În acest capitol am prezentat, de asemenea, locul rudarilor și băieșilor în schemele de clasificare a țiganilor, atrăgând atenția asupra faptului că termenii „rudar” și „băieș”, ca profesionime (denumiri de ocupații), nu au făcut niciodată trimitere doar la o categorie etnică sau alta. Țiganul a reprezentat mai degrabă o categorie socială, decât una etnică. În perioada robiei, în rândul țiganilor ajungeau a fi incluși toți acei indivizi care, prin diferite împrejurări, erau reduși la statutul de robi¹². Din această perspectivă, schemele de clasificare a țiganilor nu pot reprezenta o sursă de informare pertinentă, ele părând să redea mai degrabă unele aprecieri subiective din partea celor care s-au exprimat cu privire la prezența țiganilor pe teritoriul Țărilor Române. Complexitatea cercetărilor referitoare la rudari și băieși este întreținută și de existența unor denumiri diferite pentru aceste grupuri. Termenul boyash, întâlnit și cu variantele fonetice bayash/beyash, reprezintă însă un numitor comun pentru numeroasele denumiri date grupurilor ce vorbesc un vechi dialect al limbii române, precum rudarii și băieșii. Membrii acestor grupuri, ce cunosc o largă distribuție geografică, depășind granițele continentului european, trec, în opinia majorității, drept țigani/romi. În finalul capitolului, am prezentat unele rezultate ale studiilor de genetică în care au fost cuprinși rudari și băieși, cu observația că, în decursul timpului, fondul genetic al romilor, ca de altfel al oricărei alte populații, a fost afectat de conviețuirea interetică. Drept urmare, criteriul de ordin genetic prezintă limitele sale și nu poate constitui unul suficient pentru analiza noastră.

---

¹²Ca o recunoaștere a degradării statutului social al țăranilor aserviți, până la confundarea lui cu cel de robi, este de menționat că în Maramureș, la mijlocul secolului al XV-lea, termenul „țigan” ajunsese a fi întrebuințat și în legătură cu unii șerbi și nobili români (Achim 2004b: 19).

Capitolul II, *Rudarii și băieșii, construirea versus deconstruirea identității etnice*, abordează aspecte ale procesului de identificare, atât din perspectiva autoidentificării, cât și din cea a heteroidentificării. În cazul rudarilor și băieșilor, heteroidentificarea aduce cu sine includerea acestora în grupul romilor, ceea ce implică, totodată, asimilarea întregului pachet de narațiuni și atitudini cu caracter marginalizant și stigmatizant la adresa lor, ce reușesc astfel să anatemizeze etnia în întregul ei și să o devalorizeze sub aspectul imaginii. În sprijinul acestor observații, am trecut în revistă unele dintre narațiunile-legendă care explică motivele damnării țiganilor ca neam, precum și principalele atitudini față de „problema țiganilor”. Pentru explicarea acestor atitudini, este necesară o incursiune în trecutul istoric al țiganilor — mai exact, în perioada robiei acestora, când și rudarii și băieșii, dată fiind condiția lor de robi țigani, vor fi tratați precum bunuri cu valoare economică; desființarea instituției robiei de la mijlocul secolului al XIX-lea nu a determinat de altfel o modificare radicală în modul de percepere a țiganilor sau a celor cuprinși sub acest etnonim. Originile ideii potrivit căreia toți țiganii ar trebui exterminați se hrănesc în parte din același filon istoric din care s-a dezvoltat și extremismul nazist cu practicile sale de epurare etnică. Din acest motiv, am considerat oportun să evidențiez unele dintre principalele atitudini excluzive și represive înregistrate în istorie. Prezentarea și discutarea lor au constituit introducerea la cea de a doua parte a acestui capitol, în care am redat mecanismele de construire și deconstruire a identității etnice de rudar, respectiv băieș. Rudarii și băieșii explică propria identitate prin raportarea la identitățile de român și țigan, cele două reprezentând polii pendulării în (auto)receptarea lor ca neam: eforturile lor se îndreaptă, totodată, nu spre construirea, ci spre deconstruirea identității de „țigan” care le este atribuită prin heteroidentificare. În schimb, identitatea de român este susținută și afirmată în mod insistent, limba română vorbită fiind primul argument în susținerea acestei identități. În același timp, pe plan local, practicarea Gurbanului de către rudari îi individualizează ca grup aparte. Dat fiind acest context, identitatea de rudar, respectiv cea de băieș, pare mai degrabă una „de compromis”. O „contra-alternativă” la cea de „țigan”. Afirmarea identității de rudar le permite să se autodefinească prin negarea identității de țigan, chiar dacă datele heteroidentificării nu s-ar schimba prea mult. În acest sens, invocarea trecutului mitic, cu narațiunile rudarilor pe tema descendenței lor din daci, capătă o miză majoră în procesul de distanțare de identitatea, stigmatizată, de „țigan”.

Pentru a întări ideea acestei distanțări, trecutul este invocat deseori ca o garanție a onestității lor din prezent și dintotdeauna, cu mențiunea: „Noi nu suntem ca țiganii!”. Autoidentificarea rudarilor și băieșilor, construită prin antiteză cu țiganii, presupune totodată datele heteroidentificării lor la adresa celor din urmă: această heteroidentificare s-ar construi, de această dată, în jurul categoriilor negative ce i-ar caracteriza pe țigani. Acest mod de reprezentare a Celuilalt a devenit deja un clișeu, amintit în studiile despre romi. În concluzie, se poate constata cum rudarii și băieșii încearcă mereu să se poziționeze, prin discursul lor, în rândul grupului majoritar. În același timp, se remarcă tendința lor de retragere, de automarginalizare, în acele contexte în care atitudinea discriminatoare a grupului majoritar la adresa lor este previzibilă.

În **Capitolul III**, *Dinamica în plan ocupațional*, rudarii și băieșii sunt prezentați prin prisma profilului ocupațional – lucrul în lemn. Menționez că documentele din secolele trecute îi evidențiază pe rudari și băieși printr-o ocupație străină de amintirile acestora: aurăritul; în schimb, în prezent, profilul lor ocupațional de lucrători în lemn este amintit de către conlocuitorii români în termeni etnici: „Sunt țigani care lucrează lemnul”. Meșteșugul a funcționat, așadar, ca identificator etnic de grup, conferindu-le rudarilor și băieșilor un rol și, astfel, un loc în comunitate. Odată ce meșteșugul lor a devenit anacronic – ca urmare a schimbărilor din economia de piață –, și contururile locului lor în comunitate/societate au început să se „evapore”. În contextul transformărilor post-socialiste, procurarea lemnului capătă alte conotații. În trecut, a fura lemne din pădure, pentru a putea continua să își practice meșteșugul, le era specific rudarilor și băieșilor. Întrucât statul nu i-a împroprietărit cu pădure, gestul lor avea o justificare, atât în propria percepție, cât și în cea a comunității sătești. În prezent, percepția comunității sătești asupra acestui fapt este diferită. Furtul lemnului din pădurile proprietarilor particulari, acum, nu se mai justifică, în condițiile în care rudarii și băieșii nu mai practică meșteșugul care îi leaga de acest bun, de această resursă. Astfel, dacă lucrul în lemn, ca meșteșug tradițional, a fost văzut dintotdeauna ca apanaj al rudarilor și băieșilor, furtul lemnului, în afara folosirii lui în cadrul practicării meșteșugului, este, în ochii colectivității sătești, apanajul țiganilor. Din nou, o substituie în plan imaginar a categoriei de „rudar”, respectiv „băieș”, cu cea de „țigan”. Un alt asemenea context în care rudarii și băieșii trec drept „țigani” este acela al deplasării lor pentru a comercializa obiectele lucrate în lemn. În acest caz este vorba, de

fapt, de un mod de viață mai degrabă peripatetic, în care deplasarea este determinată de nevoia de a subzista, iar nu de un mod de viață în sine nomad. Totuși, am putut extrage observațiile anterioare cu privire la substituirea unei identități prin alta din relatările românilor, nu ale rudarilor sau băieșilor intervievați. În amintirile acestora din urmă, ei nu au reprezentat niciodată un grup tratat cu dispreț, mergând până la repulsie, de către românii majoritari din vecinătate (cel puțin, nu în cadrul relațiilor de coabitare zilnică). Ei s-au simțit, după propriile mărturisiri, integrați – firesc, neostentativ – în grup, chiar dacă poziția lor era aceea de prestatori de muncă pentru români. Cu toate acestea, rudarii și băieșii au cunoștință despre manifestarea unor astfel de atitudini de reținere/respingere din partea românilor. Generalizarea acestor manifestări îi împiedică pe rudari și băieși să aibă mândria unei identități etnice valorizate pozitiv, să prezinte, altfel spus, ceea ce Max Weber numea „sentimentul de onoare” în calitate de membru al unei etnii (1996: 37).

În **capitolul IV**, *Marginalizare spațială și socială*, am prezentat situația rudarilor și băieșilor în contextul spațial al satului, în care aceștia se regăsesc pe o poziție marginală – în rudărie/cătun. Prin împrăștierea unora dintre ei, rudarii și băieșii au primit teren la marginea satului. Locuința lor, mobilă până atunci (bordeiul, durat acolo unde găseau lemn de lucru), devine acum fixă. Dar, prin poziționare, nu face parte din firesc, din configurația principală a satului, ci din marginal, provizoriu, fluctuant, devenind prin această poziționare o locuință „altfel”. Cătunul acestora, parte a satului – margine a lui, mai degrabă –, are o limită fizică, dar, mai mult, presupune o limită simbolică în relațiile interumane. Chiar dacă la nivel declarativ autoidentificarea și heteroidentificarea îi poziționează pe rudari și pe băieși în rândul românilor, totuși, ca manifestări cotidiene și ca (auto)percepție a lor, limitele funcționează puternic, făcând posibilă emersiunea unei identități noi, nefirești, conturate din jumătăți de măsură și din compromisuri, asemenea unei forme artificiale din natură, refugiu pentru cei care nu se mulează pe formele naturale existente. Vecinătatea rudarilor și băieșilor nu este evitată, dar nici dorită în mod aparte. Dacă se întâmplă, este trăită cu resemnare („Sunt și rudarii/băieșii oameni...”). În acest context, cultele neoprotestante creează premisele constituirii și, mai ales, ale conștientizării unei noi identități, definită de data aceasta prin apartenența la un grup religios. Totodată, asumarea acestei apartenențe aduce cu sine o schimbare cu posibile implicații în cadrul social: din minoritari etnici, stigmatizați și marginalizați, rudarii și băieșii devin membri într-o

comunitate fără criterii de ierarhizare. Acest proces este însoțit de o creștere a stimei de sine, care determină o re poziționare a lor – în proprii ochi, pentru început – în comunitatea în care locuiesc. Inferioritatea de statut social este compensată prin regăsirea într-o stare resimțită ca normalitate morală.

Concluzii

Cu toate că, în general, relațiile dintre rudari/băieși și români afișează o traiectorie lipsită de conflicte, în spatele acestei „coabitări pașnice” se ascund resentimente care duc la o poziționare fermă în interiorul fiecărui grup. Astfel, românii, care în procesul de identificare a rudarului și băieșului cu „țiganul” menționează ca prim factor de individuație culoarea pielii, impun o vizibilă distanță socială în situații care pretind apropierea; mă refer la contexte precum căsătoriile mixte, consumarea actului comensualității sau înhumarea rudarilor, respectiv băieșilor, în proximitatea mormintelor românilor. În astfel de situații, culoarea închisă a pielii îl metamorfozează pe rudar și băieș, în imaginația românului, în „țigan”. Prin urmare, aici este vorba mai degrabă despre atribuirea unei apartenențe etnice, decât despre declararea sa, apartenență atribuită care ajunge, în mod indirect, să fie interiorizată de către cei vizați de ea. În pofida faptului că românul afirmă că între rudari/băieși și țigani există diferențe, această observație începe să își piardă din acuitate și din onestitate în momentul contactului direct cu aceștia.

Teama rudarilor și băieșilor este aceea de a se vedea subiectul unei heteroidentificări „nedrepte”, de a fi „împinși” spre grupul identitar rom doar pentru că, într-un fel, nu sunt (văzuți) pe de-a întregul români. Ei ajung astfel a se identifica într-un mod ambiguu: cu toate că afirmă că sunt români, păstrează o distanță socială față de aceștia. La cealaltă extremă, regăsim dezicerea permanentă de grupul romilor, grupul la care sunt alipiți prin heteroidentificare: „Noi suntem ca românii, numai că, v-am zis, nu suntem chiar români, noi suntem mai mult rudari. Ce să facem, așa ne-a lăsat Dumnezeu pe noi pe lumea asta, că, nu vedeți, parcă suntem mai închiși la față” (bărbat rudar, Poiana). Prin heteroidentificarea rudarilor și băieșilor cu țiganii, identitatea de rudar, respectiv băieș, ajunge să fie trăită cu un complex de inferioritate. Termenul „țigan” atribuit unui rudar sau băieș insultă, având o puternică conotație peiorativă; drept replică, aceștia vor pune accentul pe identitatea lor de român, ca o încercare de valorizare identitară. Ceea ce refuză

ei în procesul de autoidentificare este apropierea de această imagine negativă, imaginea „țiganului”, cu teama de a nu intra, în ochii populației majoritare, sub incidența aceluiași factori depreciativi din punct de vedere descriptiv. Într-adevăr, marginalizarea rudarilor și a băieșilor se naște prin reiterarea aceluiași proces construit în cazul romilor: factorii de apreciere pozitivă trec în umbra aprecierii negative, aceasta din urmă devenind globală și nediferențiată.

Îmbrățișând identitatea etnică de români, rudarii și băieșii speră să cunoască, în timp, o mai ușoară mobilitate socială. Cum, în perspectiva grupului majoritar, identitatea etnică de rudar sau de băieș este construită în jurul unor stereotipuri discriminatorii, la deconstruirea graniței identitare dintre rudari/băieși și români s-ar putea ajunge prin crearea premiselor pentru construirea unei vieți mai bune a celor dintâi. Aceasta ar însemna, de fapt, crearea posibilității de integrare firească în societate, lipsită de stereotipizarea etnică și, concomitent, reconstruirea, pe baze firești, neutre, a unei „identități traumatizate” (Sorescu-Marinković 2010: 219).

Fiind slab atașați afectiv categoriei romilor, contactele de orice natură cu aceștia sunt evitate pe cât posibil de către rudari și băieși. Drept urmare, pe teritoriul României, majoritatea comunităților de rudari și băieși apar integrate în sânul comunităților de români.

Cuvinte cheie: rudari, băieși, romi/țigani, autoidentificare, heteroidentificare, discurs identitar.

Lista bibliografică

Achim 2004a – Viorel Achim, The Gypsies in the Romanian Principalities: the emancipation laws, 1831-1856, in *Historical Yearbook*, volume 1, 2004, pp. 109-120.

Achim 2004b – Viorel Achim, *The Roma in Romanian History*, Budapest: Central European University Press, 2004.

Acker 1965 – Michael Acker, Vechile spălătorii de aur din jurul Sebeșului, in *Apulum*, V, 1965, pp. 647-657.

Anderson 1991 – Benedict Anderson, *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, London: Verso, 1991.

Bakker 2012 – Peter Bakker, Romani genetic linguistics and genetics: Results, prospects and problems, in *Romani Studies*, series 5, volume 22, number 2, 2012, pp. 91-111.

Banks 1996 – Marcus Banks, *Ethnicity: anthropological constructions*, London: Routledge, 1996.

Banu 1944 – Gheorghe Banu, *Tratat de medicină socială*, volum I, București: Casa Școalelor, 1944.

Barany 1998 – Zoltán Barany, Ethnic mobilization and the state: the Roma in Eastern Europe, in *Ethnic and Racial Studies*, volume 21, number 2, 1998, pp. 308-327.

Barany 2002 – Zoltán Barany, *The East European Gypsies. Regime change, marginality, and ethnopolitics*, Cambridge: Cambridge University Press, 2002.

Barth 1969 – Fredrik Barth, Introduction, in Fredrik Barth, *Ethnic Groups and Boundaries. The Social Organization of Culture Difference*, Boston: Little, Brown and Company, 1969, pp. 9-38.

Barth 1995 – Fredrik Barth, Les groupes ethniques et leurs frontières, in Philippe Poutignat & Jocelyne Streiff-Fenart, *Théories de l'ethnicité*, Paris: PUF, 1995, pp. 203-249.

Bauer 1778 – Friedrich Wilhelm von Bauer, *Memoires historiques et géographiques sur la Valachie, avec un Prospectus d'un Atlas Géographique & Militaire de la dernière Guerre entre la Russie & la Porte Ottomane*, Leipsig: Chez Henry-Louis Broenner, 1778.

Bengelstorf 2009 – Jens Bengelstorf, Die "anderen Zigeuner". Zur Ethnizität der *Rudari* und *Bajeschi* in Südosteuropa, Leipzig: Eudora-Verlag, 2009.

Bernáth & Messing 1999 – Gábor Bernáth & Vera Messing, Seen from afar: Roma in the Hungarian media, in *Roma Rights*, number 4, 1999, pp. 35-44.

Bernea 2006 – Ernest Bernea, *Civilizația română sătească*, București: Editura Vreamea, 2006.

Bernea 2009 – Ernest Bernea, *Sociologie și etnografie românească. Ordinea spirituală*, București: Editura Vreamea, 2009.

Beroniade 1974 – Simona Beroniade (et al.), Preliminary serological investigations on a group of „rudari”, in *Annuaire Roumain d'Anthropologie*¹³, tome 11, 1974, pp. 57-62.

Bocev 2007 – Vladimir Bocev, Kurban among the Macedonians, in Biljana Sikimić & Petko Hristov (eds.), *Kurban in the Balkans*, Belgrad: Institute for Balkan Studies. Serbian Academy of Sciences and Arts, 2007, pp. 269-276.

Boia 1938 – Aurel Boia, Integrarea țiganilor din Șanț (Năsăud) în comunitatea românească a satului, in *Sociologie Românească*, an III, nr. 7-9, 1938, pp. 351-365.

Brătianu 1947 – Gheorghe I. Brătianu, Două veacuri dela reforma lui Constantin Mavrocordat: 1746-1946, in *Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice*, seria III, tom XXIX, 1947, pp. 391-461.

Brezeanu 1999 – Stelian Brezeanu, *Romanitatea orientală în Evul Mediu. De la cetățenii romani la națiunea medievală*, București: Editura All Educational, 1999.

Brubaker & Cooper 2000 – Rogers Brubaker & Frederick Cooper, Beyond „identity”, in *Theory and Society*, number 29, 2000, pp. 1-47.

Burtea 1994 – Vasile Burtea, Neamurile de romi și modul lor de viață, in *Sociologie Românească*, an V, număr 2-3, 1994, pp. 257-273.

Burtea 2002 – Vasile Burtea, *Rromii în sincronia și diacronia populațiilor de contact*, București: Editura Lumina Lex, 2002.

Cantemir 1909 – Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, București: Editura Librăriei SOCEC & Co, 1909.

Calotă 1974 – Ion Calotă, *Graiul rudarilor din Oltenia. Rezumatul tezei de doctorat*, Craiova: Sectorul de reprografie al Centrului de științe sociale, 1974.

Calotă 1995 – Ion Calotă, *Rudarii din Oltenia. Studiu de dialectologie și de geografie lingvistică românească*, Craiova: Editura Sibila, 1995.

Calotă 1996 – Ion Calotă, Elemente sud-dunărene în graiul rudarilor din Oltenia, in *Dacoromania*, serie nouă, II, 1996-1997, Cluj-Napoca, pp. 47-51.

---

¹³Revista este publicată de Institutul de Antropologie „Francisc I. Rainer”, prin Editura Academiei Române, căreia îi revin drepturile de autor.

Cernovodeanu 2004 – Paul Cernovodeanu, *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea*, București: Editura Academiei Române, serie nouă, volum I (1801-1821), 2004.

Chaix 2004 – Raphaelle Chaix (et al.), Vlach Roma history: what do coalescent -based methods tell us?, in *European Journal of Human Genetics*, number 12, 2004, pp. 285-292.

Chelcea 1931 – Ion Chelcea, Originea rudarilor, in *Societatea de mâine*, anul VIII, numerele 16-17, 1931, pp. 311-313.

Chelcea 1934 – Ion Chelcea, Câteva observațiuni etnografice asupra rudarilor din Muscel, in *Natura*, an XXIII, număr 5, 1934, pp. 24-29.

Chelcea 1940 – Ion Chelcea, Plan pentru cercetarea țiganilor și în special a „rudarilor” sau „băeșilor”, in *Îndrumări pentru monografiile sociologice*, București: Institutul de științe sociale al României, 1940, pp. 397-405.

Chelcea 1942 – Ion Chelcea, Țigani aurari, in *Natura*, an XXXI, număr 4, 1942 (extras), pp. 3-8.

Chelcea 1943 – Ion Chelcea, Les „Rudari” de Muscel. Étude ethnographique, in *Archives*, année XVI, numéro 1-4, 1943 (extras), pp. 3-52.

Chelcea 1944a – Ion Chelcea, *Rudarii. Contribuție la o „enigmă” etnografică*, București: Casa Școalelor, 1944.

Chelcea 1944b – Ion Chelcea, *Țigani din România. Monografie etnografică*, București: Editura Institutului Central de Statistică, 1944.

Chelcea 1969 – Ion Chelcea, Rudarii de pe Valea Dunării (între cursul inferior al Oltului și Mostiștei), in *Comunicări. Seria Etnografică*, III, Craiova, 1969, pp. 3-37.

Chelcea 2004 – Septimiu Chelcea, *Inițiere în cercetarea sociologică*, București: Editura Comunicare.ro, 2004.

Cherata 1992 – Lucian Cherata, *Istoria țiganilor: origine, specific, limbă*, București: Editura Z, 1992.

Cherata 2005 – Lucian Cherata, *Integrarea europeană și problema rromilor*, Craiova: Editura Arves, 2005.

Cherata 2010 — Lucian Cherata, *Filosofie, istorie și tradiții indiene în cultura rromilor*, Craiova: Aius Printed, 2010.

Ćirković 2007 — Svetlana Ćirković, Temporal Dimensions of Kurban for the Deceased: Refugees from Kosovo and Metohija, in Biljana Sikimić & Petko Hristov (eds.), *Kurban in the Balkans*, Belgrad: Institute for Balkan Studies. Serbian Academy of Sciences and Arts, 2007, pp. 87-108.

Ćirković 2011 — Svetlana Ćirković, Ursarii. O poveste biografică, in *Piramida*, număr 2, an I, 2011, pp. 104-117.

Edward Daniel Clarke

Cohen 1979 — Ronald Cohen, Ethnicity: Problem and Focus in Anthropology, in *Annual Review of Anthropology*, volume 7, 1978, pp. 379-403.

Cohn 1973 — Werner Cohn, *The Gypsies*, Reading: Addison-Wesley Publishing Company, 1973.

Colson 1839 — Félix Colson, *De l'état présent et de l'avenir des Principautés de Moldavie et de Valachie*, Paris: Libraire Chez A. Pougin, 1839.

Corbin & Strauss 1990 — Juliet Corbin & Anselm L. Strauss, Grounded Theory Research: Procedures, Canons and Evaluative Criteria, in *Qualitative Sociology*, volume 13, number 1, 1990, pp. 3-21.

Costăchel 1957 — Valeria Costăchel, Robii, în Valeria Costăchel (et al.), *Viața feudală în Țara Românească și Moldova (sec. XIV-XVII)*, București: Editura Științifică, 1957, pp. 143-164.

Covaci 2005 — Talida Covaci, *Băieși – cătunul cu monștri – își trăiește viața ca-n Evul Mediu* (<http://www.hotnews.ro/stiri-arhiva-1214184-baiesi-catunul-monstri-isi-traieste-viata-evul-mediu.htm>)

Crabb 1831 — James Crabb, *The Gypsies' advocate*, London: Editura, 1831.

Cronț 1980 — Gheorghe Cronț (et al.), *Istoria dreptului românesc*, volum I, București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1980.

Crowe 1991 — David Crowe, The Gypsy Historical Experience in Romania, in David Crowe & John Kolsti (eds.), *The Gypsies of Eastern Europe*, Armonk: M. E. Sharpe, 1991, pp. 61-79.

Crowe 2003 – David M. Crowe, The International and Historical Dimensions of Romani Migration in Central and Eastern Europe, in *Nationalities Papers*, volume 31, number 1, 2003, pp. 81-94.

Cuche 2003 – Denys Cuche, *Noțiunea de cultură în științele sociale*, Iași: Institutul European, 2003.

Dalipaj 2007 – Gerda Dalipaj, Kurban and its celebration in the Shpati region in the first half of the 20th century. A case study of local social structure and identities, in Biljana Sikimić & Petko Hristov (eds.), *Kurban in the Balkans*, Belgrad: Institute for Balkan Studies. Serbian Academy of Sciences and Arts, 2007, pp. 181-195.

Dieaconu & Costachie 2010 – Daniel Dieaconu & Silviu Costachie, Romii din România în perioada interbelică. Aspecte socio-demografice și evoluții organizatorice și politice, in Vasile Ciobanu & Sorin Radu (coord.), *Partide politice și minorități naționale din România în secolul XX*, volum V, Sibiu: Editura Techno Media, 2010, pp. 174-186.

Dorondel 2007 – Ștefan Dorondel, Ethnicity, state and access to natural resources in the southeastern Europe. The Rudari case, in Stelu Șerban (ed.), *Transborder identities. The Romanian - speaking population in Bulgaria*, București: Paideia, 2007, pp. 215-239.

Dorondel 2009 – Ștefan Dorondel, „They should be killed”: forest restitution, ethnic groups and patronage in post-socialist Romania, in Derick Fay & Deborah James (eds.), *The rights and wrongs of land restitution: „restoring what was ours”*, New York: Routledge-Cavendish, 2009, pp. 43-65.

Draghicescu & Moraru 1987 – Tatiana Draghicescu & Ioan Moraru, Fréquence des groupes haptoglobiniques chez plusieurs minorités nationales de Roumanie, in *Bulletins et Mémoires de la Société d'Anthropologie de Paris*, tome 4, série XIV, nombre 2, 1987, pp. 77-83.

Đurić-Milovanović 2011 – Aleksandra Đurić-Milovanović, Băieșii din Ripanj, in *Piramida*, număr 2, an I, 2011, pp. 90-103.

Durst 2011 – Judit Durst, „Cred că sunt țigani... cu atâția copii...”. Etnicitate și reproducere, in Stefánia Toma & László Fosztó (ed.), *Spectrum. Cercetări sociale despre romi*, Cluj-Napoca: Editura Institutului pentru Studiarea Problemelor Minorităților Naționale, 2011, pp. 91-125.

Făcăoaru 1938 – Ioan Făcăoaru, *Antropologia în stat ca știință și ca obiect de învățământ*, Cluj-Napoca: Tipografia «Universala», 1938.

Ferréol 1996 – Gilles Ferréol, Reprezentările sociale ale țiganilor: elemente de reflecție, in Adrian Neculau & Gilles Ferréol (coord.), *Minoritari, marginali, excluși*, Iași: Polirom, 1996, pp. 89-96.

Filipescu 1906 – Teodor Filipescu, *Coloniile române din Bosnia. Studiu etnografic și antropogeografic*, București: Edițiunea Academiei Române, 1906.

Fleck & Rughiniș 2008 – Gábor Fleck & Cosima Rughiniș (eds.), *Come Closer. Inclusion and Exclusion of Roma in Present-day Romanian Society*, Bucharest: Human Dynamics, 2008.

Fonseca 2001 – Isabel Fonseca, *Îngropați-mă în picioare. Romii și pribegia lor*, Cluj-Napoca: Editura Dacia, 2001

Fosztó & Anăstăsoaie 2001¹⁴ – László Fosztó & Marian-Viorel Anăstăsoaie, Romania: representations, public policies and political projects, in Will Guy (ed.), *Between past and future: the Roma of Central and Eastern Europe*, Hatfield: University of Hertfordshire Press, 2001, pp. 351-369.

Fosztó 2007 – László Fosztó, Revitalisation of diverging rituals in Eastern Europe: the case of Roma and Gadze in a Transylvanian village, in *Anthropology of East Europe Review*, volume 25, number 2, 2007, pp. 121-131.

Fosztó 2009a – László Fosztó, Anxietate și stigmat: conviețuire între țiganii și maghiarii dintr-un sat din Secuime, in László Fosztó, *Colecție de studii despre romii din România*, Cluj-Napoca: Editura Institutului Pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, 2009, pp. 132-166.

Fosztó 2009b – László Fosztó, Contextul politico-economic global al mișcărilor identitare ale romilor, in László Fosztó, *Colecție de studii despre romii din România*, Cluj-Napoca: Editura Institutului Pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, 2009, pp. 11-36.

---

¹⁴Pentru versiunea în limba română a acestui articol, a se vedea László Fosztó & Marian-Viorel Anăstăsoaie, România: reprezentări, politici publice și proiecte politice, in László Fosztó, *Colecție de studii despre romii din România*, Cluj-Napoca: Editura Institutului Pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, 2009, pp. 64-88.

Fosztó 2009c – László Fosztó, Începuturile mișcării naționale în rândul romilor: Există o conștiință națională a țiganilor?, in László Fosztó, *Colecție de studii despre romii din România*, Cluj-Napoca: Editura Institutului Pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, 2009, pp. 37-63.

Fraser 1998 – Angus Fraser, *Țigani. Originile, migrația și prezența lor în Europa*, București: Humanitas, 1998

Gérando 1850 – Auguste de Gérando, *La Transylvanie et ses habitants*, tome I, Paris: Au Comptoir des Imprimeurs Unis, 1850.

Gheorghe 1991 – Nicolae Gheorghe, Roma-Gypsy Ethnicity in Eastern Europe, in *Social Research*, volume 58, number 4, 1991, pp. 829-844.

Gheorghe 1999 – Nicolae Gheorghe, The social construction of Romani identity, in Thomas Acton (ed.), *Gypsy politics and Traveller identity*, Hatfield: University of Hertfordshire Press, 1999, pp. 153-171.

Gherghel 1930 – Ilie Gherghel, *Prin câmpii și plaiuri străbune*, București: Editura Casei Școalelor, 1930.

Ghinoiu 1997 – Ion Ghinoiu, *Obiceiuri populare de peste an. Dicționar*, București: Editura Fundației Culturale Române, 1997.

Giurescu 1943 – Constantin Giurescu, *Studii de istorie socială: Vechimea rumâniei. Despre rumâni. Despre boieri*, București: Editura Universul S.A., 1943.

Giurescu 2008 – Constantin Giurescu, *Despre boieri și despre rumâni*, București: Editura Compania, 2008.

Grellmann 1810 – Heinrich Moritz Gottlieb Grellmann, *Histoire des Bohémiens, ou tableau des mœurs, usages et coutumes de ce peuple nomade; suivée de recherches historiques sur leur origine, leur langage et leur première apparition en Europe*, Paris: Joseph Chaumerot Libraire, 1810.

Gresham 2001 – David Gresham (et al.), Origins and Divergence of the Roma (Gypsies), in *American Journal of Human Genetics*, volume 69, 2001, pp. 1314-1331.

Griselini 1926 – Francisc Griselini, *Istoria Banatului Timișan*, București: Tipografiile Române Unite, 1926.

Halili 2007 — Rigels Halili, Kurban today among the Albanians, in Biljana Sikimić & Petko Hristov (eds.), *Kurban in the Balkans*, Belgrad: Institute for Balkan Studies. Serbian Academy of Sciences and Arts, 2007, pp. 197-207.

Hancock 2001 — Ian Hancock, Downplaying the Porrajmos: The trend to minimize the Romani Holocaust, in *Journal of Genocide Research*, volume 3, number 1, 2001, pp. 79-85.

Hancock 2002 — Ian Hancock, *We are the Romani people*, Hatfield: University of Hertfordshire Press, 2002.

Hancock 2007 — Ian Hancock, The Struggle for the Control of Identity, in Michael Hayes (ed.), *Road Memories: Aspects of Migrant History*, Newcastle, UK: Cambridge Scholars Publishing, 2007, pp. 1-19.

Hasdeu 1876 — Bogdan Petriceicu Hasdeu, O petițiune latină a călugărilor dela Cozia din 1723, in *Columna lui Traian*, serie nouă, 07, număr 08, august 1876, pp. 361-364.

Hasdeu 1999 — Bogdan Petriceicu Hasdeu, *Istoria critică a românilor*, București: Editura Teora, 1999.

Hauterive 1902 — Comitele d'Hauterive, *Memoriu despre starea Moldovei la 1787*, București: Edițiunea Academiei Române, 1902.

Hedeșan 2003 — Otilia Hedeșan, Myth and/or shamanism (Case analysis: Păuna from Trežnjeva), in Dragoljub B. Đorđević (ed.), *Roma religious culture*, Niš: Yugoslav Society for the Scientific Study of Religion, Yuroma Center, Punta, 2003, pp. 84-90.

Horváth & Nastasă 2012 — István Horváth & Lucian Nastasă, Cuvânt înainte, in István Horváth & Lucian Nastasă (ed.), *Rom sau țigan. Dilemele unui etnonim în spațiul românesc*, Cluj: Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, 2012, pp. 7-9.

Hristov 2007 — Petko Hristov, Celebrating the abandoned village: the ritual process in the post-socialist Balkans, in Biljana Sikimić & Petko Hristov (eds.), *Kurban in the Balkans*, Belgrad: Institute for Balkan Studies. Serbian Academy of Sciences and Arts, 2007, pp. 245-258.

Hurmuzaki 1897 — Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor. Documente adunate, adnotate și publicate de Neculaï Iorga*, volum X (1763-1844), București: Ministeriul Cultelor și Instrucțiunii publice și al Academiei Române, 1897.

Ieșan 1905 — Isidor Ieșan, Români din Bosnia și Herțegovina. În trecut și în prezent, in *Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice*, seria II, tom XXVII, 1905, pp. 37-62.

Iorga 1903 — Nicolae Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, București: Editura Ministeriului de Instrucție, volum V, 1903.

Iorga 1908 — Nicolae Iorga, *Constatări istorice cu privire la viața agrară a românilor*, București: Atelierele grafice SOCEC & Comp., Societate anonimă, 1908.

Kalaydjieva 2001 — Luba Kalaydjieva (et al.), Patterns of inter- and intra-group genetic diversity in the Vlach Roma as revealed by Y chromosome and mitochondrial DNA lineages, in *European Journal of Human Genetics*, number 9, 2001, pp. 97-104.

Kalaydjieva 2005 — Luba Kalaydjieva (et al.), A newly discovered founder population: the Roma/Gypsies, in *BioEssays*, number 27(10), 2005, pp. 1084-1094.

Kenrick & Puxon 1972 — Donald Kenrick & Grattan Puxon, *The Destiny of Europe's Gypsies*, New York: Basic Books Press, 1972.

Kenrick 2007 — Donald Kenrick, *Historical Dictionary of the Gypsies (Romanies)*, Toronto: Scarecrow Press, 2007.

Kenrick & Puxon 2009 — Donald Kenrick & Grattan Puxon, *Gypsies under the Swastika*, Hatfield: University of Hertfordshire Press, 2009.

Kertzer & Arel 2002 — David I. Kertzer & Dominique Arel, Censuses, identity formation, and the struggle for political power, in David I. Kertzer & Dominique Arel (eds.), *Census and Identity. The Politics of Race, Ethnicity, and Language in National Censuses*, Cambridge: Cambridge University Press, 2002, pp. 1-42.

Kogalnitchan 1837 — Michel de Kogalnitchan, *Esquisse sur l'histoire, les moeurs et la langue des Cigains, connus en France sous le nom de Bohémiens, suivie d'un recueil de sept cents mots cigains*, Berlin: Librairie de B. Behr, 1837.

Kogălniceanu 1976 — Mihail Kogălniceanu, Dezrobirea țiganilor, ștergerea privilegiilor boierești, emanciparea țăranilor, in *Opere II. Scrieri istorice*, București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976, pp. 603-633.

Kornblum 1975 — William Kornblum, Boyash Gypsies: Shantytown Ethnicity, in Farnham Rehfisch, *Gypsies, tinkers and other travellers*, London: Academic Press, 1975, pp. 123-138.

Kotics 1999 — József Kotics, Integrare sau segregare? Țiganii din Zăbala, județul Covasna, in Ferenc Pozsony & Remus Gabriel Anghel, *Modele de conviețuire în Ardeal: Zăbala*, Cluj: Asociația Etnografică Kriza János, 1999, pp. 122-136.

Kovalcsik 1996 — Katalin Kovalcsik, Roma or Boyash identity? The music of the „Ard’elan” Boyashes in Hungary, in *The World of Music*, volume 38, number 1, 1996, pp. 77-93.

Kovalcsik 2007 — Katalin Kovalcsik, Gurbane as a representation of traditional identity and culture in an Oltenian Rudar community, in Biljana Sikimić & Petko Hristov (eds.), *Kurban in the Balkans*, Belgrad: Institute for Balkan Studies. Serbian Academy of Sciences and Arts, 2007, pp. 109-135.

Lewy 2000 — Guenter Lewy, *The Nazi persecution of the Gypsies*, Oxford: Oxford University Press, 2000.

Liégeois 1971 — Jean-Pierre Liégeois, *Les Tsiganes*, Paris: Éditions du Seuil, 1971.

Liégeois 1987 — Jean-Pierre Liégeois, *Gypsies and Travellers*, Strasbourg: Council of Europe, 1987.

Liégeois 2008 — Jean-Pierre Liégeois, *Romii în Europa*, București: Editura Monitorul Oficial, 2008.

Liégeois 2009 — Jean-Pierre Liégeois, Les Roms, un peuple méconnu. Quelques questions à Jean-Pierre Liégeois, in *Diasporiques*, nombre 6, Juin, 2009, pp. 1-6.

Lugoșianu 1911 — Octavian Lugoșianu, Stampe vechi înfățișând Mănăstirea Curții de Argeș, in *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, an IV, fascicula 13, 1911, pp. 24-28.

Lugoșianu 1912 — Octavian Lugoșianu, Stampe vechi înfățișând vederi din Țara-Românească, in *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, an V, fascicula 19, 1912, pp. 115-118.

Maghiar & Olteanu 1970 — Nicolae Maghiar & Ștefan Olteanu, *Din istoria mineritului în România*, București: Editura Științifică, 1970.

Malyarchuk 2006 — Boris A. Malyarchuk (et al.), Mitochondrial DNA Diversity in the Polish Roma, in *Annals of Human Genetics*, number 70, 2006, pp. 195-206.

Manuilă & Georgescu 1937 — Sabin Manuilă & Dan Corneliu Georgescu, *Populația României*, București: M.O., Imprimeria Națională, 1937.

Marushiakova & Popov 1995 — Elena Marushiakova & Vesselin Popov, *Studii Romani*, volume II, Sofia: Club '90 Publishers, 1995.

Marushiakova & Popov 2000 — Elena Marushiakova & Vesselin Popov, Myth as Process, in Thomas Acton (ed.), *Scholarship and the Gypsy Struggle. Commitment in Romani studies*, Hatfield: University of Hertfordshire Press, 2000, pp. 81-93.

Marushiakova 2001 — Elena Marushiakova (et al.), *Identity Formation among Minorities in the Balkans: The cases of Roms, Egyptians and Ashkali in Kosovo*, Sofia: Minority Studies Society Studii Romani, 2001.

Marushiakova & Popov 2001a — Elena Marushiakova & Vesselin Popov, Historical and ethnographic background: Gypsies, Roma, Sinti, in Will Guy (ed.), *Between past and future: the Roma of Central and Eastern Europe*, Hatfield: University of Hertfordshire Press, 2001, pp. 33-53.

Marushiakova & Popov 2001b — Elena Marushiakova & Vesselin Popov, New Ethnic Identities in the Balkans: the Case of the Egyptians, in *Facta Universitatis*, series Philosophy and Sociology, volume 2, number 8, 2001, pp. 465-477.

Marushiakova & Popov 2004 — Elena Marushiakova & Vesselin Popov, Segmentation vs. Consolidation: The example of four Gypsy groups in CIS, in *Romani Studies*, series 5, volume 14, number 2, 2004, pp. 145-191.

Marushiakova & Popov 2005 — Elena Marushiakova & Vesselin Popov, The Roma – a Nation without a State? Historical Background and Contemporary Tendencies, in Wojciech Burszta (et al.), *Nationalismus Across the Globe: An Overview of the Nationalism of State-endowed and Stateless Nations*, Poznan: School of Humanities and Journalism, 2005, pp. 433-455.

Marushiakova & Popov 2007a – Elena Marushiakova & Vesselin Popov, The Gypsy Court in Eastern Europe, in *Romani Studies*, series 5, volume 17, number 1, 2007, pp. 67-101.

Marushiakova & Popov 2007b – Elena Marushiakova & Vesselin Popov, The Vanished Kurban. Modern Dimensions of the Celebration of *Kakava/Hidrellez* Among the Gypsies in Eastern Thrace (Turkey), in Biljana Sikimić & Petko Hristov (eds.), *Kurban in the Balkans*, Belgrad: Institute for Balkan Studies. Serbian Academy of Sciences and Arts, 2007, pp. 33-50.

Marushiakova & Popov 2009 – Elena Marushiakova & Vesselin Popov, Gypsy Slavery in Wallachia and Moldavia, in Tomasz Kamusella & Krzysztof Jaskulowski (eds.), *Nationalisms Today*, Oxford: Peter Lang Publishers, 2009, pp. 89-123.

Marushiakova & Popov 2010 – Elena Marushiakova & Vesselin Popov, Gypsy/Roma European migrations from 15th century till nowadays, in *Romani mobilities in Europe: Multidisciplinary perspectives*, Conference Proceedings, Refugee Studies Centre, University of Oxford, 14-15 January, 2010, pp. 126-131.

Marushiakova & Popov 2012 – Elena Marushiakova & Vesselin Popov, A contemporary picture of Romani communities in Eastern Europe, in *Roma / Culture*, Strasbourg: Council of Europe, 2012, pp. 1-8.

(http://romafacts.uni-graz.at/images/stories/pdf/c_1.2_mosaic.pdf).

Marushiakova & Popov 2013 – Elena Marushiakova & Vesselin Popov, „Gypsy” groups in Eastern Europe: Ethnonyms vs. professionyms, in *Romani Studies*, series 5, volume 23, number 1, 2013, pp 61-81.

Marx 1964 – Karl Marx, *Însemnări despre români*, București: Editura Academiei Republicii Populare Române, 1964.

Matei 2010 – Petre Matei, Adunările țiganilor din Transilvania din anul 1919 (I), in *Revista istorică*, tom XXI, număr 5-6, 2010, pp. 467-487.

Matei 2011 – Petre Matei, Adunările țiganilor din Transilvania din anul 1919 (II), in *Revista istorică*, tom XXII, număr 1-2, 2011, pp. 135-152.

Matei 2012 – Petre Matei, Romi sau țigani? Etnonimele – istoria unei neînțelegeri, in István Horváth & Lucian Nastasă (ed.), *Rom sau țigan. Dilemele unui etnonim în spațiul românesc*, Cluj: Editura Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților Naționale, 2012, pp. 13-73.

Mihăescu 2008 – Corina Mihăescu, Elemente autohtone și influențe orientale în cazul unui vechi obicei agrar din sudul României, in *Buletin Informativ*, an XVI, număr 4 (191), 2008, pp. 2-10.

Mihăilescu 1999 – Vintilă Mihăilescu, Imagini ale Celuilalt. O perspectivă antropologică, în Irina Culic (coord.), *Reflecții asupra diferenței*, Cluj-Napoca: Editura Limes, 1999, pp. 105-116.

Mihăilescu 2000 – Vintilă Mihăilescu, *Socio hai-hui. O altă sociologie a tranziției*, București: Editura Paideia, 2000.

Mihăilescu 2007 – Vintilă Mihăilescu, *Antropologie. Cinci introduceri*, Iași: Editura Polirom, 2007.

Moorjani 2013 – Priya Moorjani (et al.), Reconstructing Roma History from Genome-Wide Data, in *Plos One*, volume 8, issue 3, 2013, pp. 1-11.

Morar 2004 – Bharti Morar (et al.), Mutation History of the Roma/Gypsies, in *American Journal of Human Genetics*, volume 75, 2004, pp. 596-609.

Nastasă & Varga 2001 – Lucian Nastasă & Andrea Varga (ed.), *Minorități etnoculturale. Mărturii documentare. Țigani din România (1919-1944)*, Cluj-Napoca: Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală, 2001.

Neculau 1996 – Adrian Neculau, Țigani: personalitatea modală și caracteristicile grupului, in Adrian Neculau & Gilles Ferréol (coord.), *Minoritari, marginali, excluși*, Iași: Polirom, 1996, pp. 106-112.

Negulescu & Alexianu 1944 – Paul Negulescu & George Alexianu (coord.), *Regulamentele Organice ale Valahiei și Moldovei*, volum I, București: Intreprinderile „Eminescu” S.A., 1944.

Nicolăescu-Plopșor 1922 – Constantin S. Nicolăescu-Plopșor, Gurbanele, in *Arhivele Olteniei*, număr 1, an I, Craiova, 1922, pp. 35-40.

Okely 1983 – Judith Okely, *The Traveller-Gypsies*, Cambridge: Cambridge University Press, 1983.

Orsós 1997 – Anna Orsós, Language Groups of Gypsies in Hungary, in Zsuzsanna Bódi (ed.), *Studies In Roma (Gypsy) Ethnography 6. Studies about Boyash Gypsies in Hungary*,

Budapest: Magyar Néprajzi Társaság Publisher, 1997, pp. 194-197.

Panaitescu 1957 – Petre P. Panaitescu, Producția și viața economică, in Valeria Costăchel (et al.), *Viața feudală în Țara Românească și Moldova (sec. XIV-XVII)*, București: Editura Științifică, 1957, pp. 15-76.

Papacostea 1998 – Șerban Papacostea, *Oltenia sub stăpânirea austriacă (1718-1739)*, București: Editura Enciclopedică, 1998.

Peterson Royce 1982 – Anya Peterson Royce, *Ethnic identity. Strategies of diversity*, Bloomington: Indiana University Press, 1982.

Petrovici 1938 – Emil Petrovici, „Românii“ din Serbia Occidentală, in *Dacoromania*, volum IX, 1936-1938, București: Imprimeria Națională, 1938, pp. 224-236.

Pons 1999 – Emmanuelle Pons, *Țiganii din România: o minoritate în tranziție*, București: Editura Compania, 1999.

Popa 1997 – Monica Popa, *Aspecte ale poluării interioare și relația lor cu starea de sănătate a populației* (lucrarea pentru obținerea titlului de doctor), Cluj-Napoca, 1997.

Popp Serboianu 1930 – Calinic J. Popp Serboianu, *Les Tsiganes. Histoire – Ethnographie – Linguistique – Grammaire – Dictionnaire*, Paris: Payot, 1930.

Potra 2001 – George Potra, *Contribuțiuni la istoricul țiganilor din România*, București: Curtea Veche, 2001.

Preda 2010a – Mihaela Daniela Preda, Ethnic affiliation, a problem in assessing the Gypsy (Roma) population in the 2002 census. Case-study – Oltenia, Romania, in *Romanian Journal of Geography*, volume 54, issue 2, 2010, pp. 153-157.

Preda 2010b – Mihaela Daniela Preda, *Etnia rromă din Oltenia, între tradiție și modernitate. Geografie umană*, București: Editura Universității din București, 2010.

Radosavljević 2011 – Petar Radosavljević, Privire de ansamblu asupra graiurilor băieșești din Croația, in *Piramida*, număr 2, an I, 2011, pp. 50-61.

Recordon 1821 – François Recordon, *Lettres sur la Valachie, ou observations sur cette province et ses habitants, écrites de 1815 a 1821, avec la relation des derniers événements qui y ont eu lieu*, Paris: Paris: Lecointe et Durey Libraires, 1821.

Regnault 1855 — Élias Regnault, *Histoire politique et sociale des Principautés Danubiennes*, Paris: Éditeurs Paulin et Le Chevalier, 1855.

Regueiro 2012 — Maria Regueiro (et al.), Ancestral modal Y-STR haplotype shared among Romani and South Indian populations, in *Gene*, volume 504, number 2, 2012, pp. 296-302.

Ribot & Peluso 2003 — Jesse C. Ribot & Nancy Lee Peluso, A Theory of Access, in *Rural Sociology*, volume 68, number 2, 2003, pp. 153-181.

Rotariu 1996 — Traian Rotariu (coord.), *Recensământul din 1850: Transilvania*, Cluj-Napoca: Editura Staff, 1996.

Rotariu 1997 — Traian Rotariu (coord.), *Recensământul din 1857: Transilvania*, Cluj-Napoca: Editura Staff, 1997.

Rotariu 2009 — Traian Rotariu (coord.), *Recensământul din 1890 și recensământul țiganilor din 1893. Transilvania*, Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2009.

Rughiniș 2007 — Cosima Rughiniș, Who are the Roma?, in Gabriel Bădescu (et al.), *Roma Inclusion Barometer*, București: Open Society Foundation, 2007, pp. 7-16.

Sandu 2005 — Dumitru Sandu, *Roma Social Mapping. Targeting by a Community Poverty Survey*, Bucharest: World Bank, 2005, pp. 1-46.

Sarău 2009 — Gheorghe Sarău, *Ce vorbim ? Astea chiar sunt vorbe «țigănești»? — II — Caștaliu, caștalie, caștalii*.
(<http://gheorghesarau.wordpress.com/2009/07/07/astea-sunt-cuvinte-rrome/>).

Scriban 1939 — August Scriban, *Dicționarul Limbiî Românești (Etimologii, Înțelesuri, Exemple, Citațiuni, Arhaizme, Neologizme, Provincializme)*, Iași: Editura Institutu de Arte Grafice “Presa Bună”, 1939.

Sikimić 2003 — Biljana Sikimić, Banyash culture in North Serbia: Baer, in Dragoljub B. Đorđević (ed.), *Roma religious culture*, Niš: Yugoslav Society for the Scientific Study of Religion, Yuroma Center, Punta, 2003, pp. 76-83.

Sikimić 2004 — Biljana Sikimić, Linguistic Research of Small Exogamic Communities: the Case of Banyash Roumanians in Serbia, in *Jazyki i dialkety malyh etničeskih grupp na Balkanah*, Sankt Petersburg: Bibliion Verlag, 2004, pp. 256-266.

Sikimić 2006 – Biljana Sikimić, Transborder Ethnic Identity of Banyash Roma in Serbia, in *TRANS, Internet Journal for Cultural Sciences*, no.16, 2006.

(http://www.inst.at/trans/16Nr/14_4/sikimic16.htm)

Sikimić 2007 – Biljana Sikimić, *Gurban* in the Village of Grebenac: Between Participants' memory and researchers' construction, in Biljana Sikimić & Petko Hristov (eds.), *Kurban in the Balkans*, Belgrad: Institute for Balkan Studies. Serbian Academy of Sciences and Arts, 2007, pp. 153-180.

Sikimić & Hristov 2007 – Biljana Sikimić & Petko Hristov, Why the kurban in the Balkan today?, in Biljana Sikimić & Petko Hristov (eds.), *Kurban in the Balkans*, Belgrad: Institute for Balkan Studies. Serbian Academy of Sciences and Arts, 2007, pp. 9-14.

Sikimić 2008 – Biljana Sikimić, Karavlahs in Bosnia and Herzegovina Today, in Biljana Sikimić & Tijana Ašić (eds.), *The Romance Balkans*, Belgrade: Institute for Balkan Studies, Serbian Academy of Sciences and Arts, 2008, pp. 227-246.

Sikimić 2011a – Biljana Sikimić, Băieșii în contextul sud-slav, in *Piramida*, număr 2, an I, 2011, pp. 3-7.

Sikimić 2011b – Biljana Sikimić, Băieșii din Pomoravlje, in *Piramida*, număr 2, an I, 2011, pp. 62-77.

Sikor 2008 – Thomas Sikor (et al.), Negotiating Property and State: Post-Socialist Struggles over Albanian and Romanian Forests, in *DEV Working Paper 09*, The School of Development Studies, University of East Anglia, Norwich, United Kingdom, 2008, pp. 4-26.

Škarić-Jurić 2006 – Tatjana Škarić-Jurić (et al.), Calcaneous Ultrasonographic Assessment of Bone Mineral Density in the Roma Minority Population of Croatia – Preliminary Report, in *Collegium Antropologicum*, volume 30, number 4, 2006, pp. 761-765.

Škarić-Jurić 2007 – Tatjana Škarić-Jurić (et al.), Trapped between Tradition and Transition – Anthropological and Epidemiological Cross-sectional Study of Bayash Roma in Croatia, in *Croatian Medical Journal*, volume 48, number 5, 2007, pp. 708-719.

Slavkova 2007 – Magdalena Slavkova, Evangelical Gypsies in Bulgaria: way of life and performance of identity, in *Romani Studies*, series 5, volume 17, number 2, 2007, pp. 205-246.

Slavkova 2008a – Magdalena Slavkova, Being Gypsy in Europe. The Case of Bulgarian Roma Workers in Spain, in *Balkanologie*, volume XI, number 1-2, 2008, pp. 2-16.

Slavkova 2008b – Magdalena Slavkova, Contemporary labour migrations of Gypsies from Bulgaria to Spain, in Elena Marushiakova (ed.), *Dynamics of National Identity and Transnational Identities in the Process of European Integration*, Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2008, pp. 189-214.

Slavkova 2010a – Magdalena Slavkova, Challenging Boundaries: Contemporary Migratory Patterns of Bulgarian Rudari, in Ekaterina Anastasova & Mare Kõiva (eds.), *Balkan and Baltic States in United Europe: Histories, Religions, and Cultures*, Sofia: Paradigma, 2010, pp. 188-197.

Slavkova 2010b – Magdalena Slavkova, Romani migrations from Bulgaria to Spain: challenges and perspectives, in *Romani mobilities in Europe: Multidisciplinary perspectives*, International Conference, Refugee Studies Centre, University of Oxford, 14-15 January, 2010, pp. 210-214.

Slavkova 2010c – Magdalena Slavkova, Schimbarea reprezentărilor despre viața emigranților: migrația la muncă a rudarilor din Bulgaria în țările mediteraneene, in Stelu Șerban (coord.), *Teme în antropologia socială din Europa de sud-est*, București: Paideia, 2010, pp. 283-307.

Slavkova 2012a – Magdalena Slavkova, Negotiating „Bulgarianness” in e-migration. The cases of Bulgarian communities in Greece and Spain, in 7th Global Conference, *Pluralism, inclusion and citizenship*, Interdisciplinary.Net (Oxford), Prague, Czeck Republic, March 2012, pp. 1-9.

Slavkova 2012b – Magdalena Slavkova, *The Mediterranean „Journey” of the Bulgarians and the Rudari*, ERSTE research paper, 2012, pp. 1-38.

Sorescu-Marinković 2007a – Annemarie Sorescu-Marinković, Comunități românofone din Serbia. Identitate lingvistică sau ceva mai mult?, in *Români majoritari/Români minoritari: interferențe și coabitări lingvistice, literare și etnologice*, Iași: Editura Alfa, pp. 863-875.

Sorescu-Marinković 2007b – Annemarie Sorescu-Marinković, The *Gurban* Displaced: Bayash Guest Workers in Paris, in Biljana Sikimić & Petko Hristov (eds.), *Kurban in the Balkans*, Belgrad: Institute for Balkan Studies. Serbian Academy of Sciences and Arts, 2007, pp. 137-151.

Sorescu-Marinković 2008a — Annemarie Sorescu-Marinković, The Bayash in Croatia: Romanian Vernaculars in Baranja and Medjmurje, in Biljana Sikimić & Tijana Ašić (eds.), *The Romance Balkans*, Belgrade: Institute for Balkan Studies, Serbian Academy of Sciences and Arts, 2008, pp. 173-225.

Sorescu-Marinković 2008b — Annemarie Sorescu-Marinković, To be or not to be Romanian: field emotions among the Romanian speaking communities in Serbia, in Elena Marushiakova (ed.), *Dynamics of National Identity and Transnational Identities in the Process of European Integration*, Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, 2008, pp. 55-66.

Sorescu-Marinković 2010 — Annemarie Sorescu-Marinković, „Nous venons des Carpates, des Carpates indiennes, de Russie”. Gérer une identité traumatisée — le cas des Bayaches de Serbie, in Daniel Baric (et al.), *Mémoire et histoire en Europe centrale et orientale*, Rennes: Presses Universitaires de Rennes, 2010, pp. 217-225.

Sorescu-Marinković 2011a — Annemarie Sorescu-Marinković, Băieșii din Baranja (Croatia): schiță etnologică și etnolingvistică, in *Memoria ethnologica*, număr 40-41, an XI, 2011, pp. 36-51.

Sorescu-Marinković 2011b — Annemarie Sorescu-Marinković, Imagining the Past, Creating Identity: the Case of the Bayash, in *Glasnik Etnografskog Instituta*, volume 59, number 2, 2011, pp. 45-59.

Sorescu-Marinković 2011c — Annemarie Sorescu-Marinković, Între istorie și memorie: băieșii din Europa, in *Minoritar în Europa: istorie, memorie, destin*, Arad: Complexul Muzeal Arad, 2011, pp. 269-296.

Sorescu-Marinković 2011d — Annemarie Sorescu-Marinković, „Noi iștem rumâni și nu ni-i žao”: băieșii din Mehovine, in *Piramida*, număr 2, an I, 2011, pp. 10-25.

Sorescu-Marinković 2011e — Annemarie Sorescu-Marinković, Strategies for creating an explanatory Bayash dictionary in Serbia, in *Revue Roumaine de Linguistique*, volume LVI, number 1, 2011, pp. 17-34.

Sorescu-Marinković 2013a — Annemarie Sorescu-Marinković, Români din Serbia, in Daniel Cain (et al.), *Români de lângă noi*, București: Corint Junior, 2013, pp. 133-160.

Sorescu-Marinković 2013b – Annemarie Sorescu-Marinković, The court of the Bayash: Revising a theory, in *Romani Studies*, series 5, volume 23, number 1, 2013, pp. 1-27.

Stahl 1972 – Paul-Henri Stahl, L'Habitation enterrée dans la région orientale du Danube (XIXe et XXe siècles), in *L'Homme*, tome 12, nombre 4, 1972, pp. 37-61.

Stanković 2011 – Andrea Stanković, Construirea identității etnice a caravlahilor din Bosnia și Herțegovina, in *Piramida*, număr 2, an I, 2011, pp. 42-49.

Stewart 1997 – Michael Stewart, *The Time of the Gypsies*, Oxford: Westview Press, 1997.

Stewart 2004 – Michael Stewart, Deprivation, the Roma and „the underclass”, in Chris M. Hann (ed.), *Postsocialism. Ideals, ideologies and practices in Eurasia*, London: Taylor & Francis e-Library, 2004, pp. 133-155.

Stewart 2008 – Michael Stewart, Foreword, in Gábor Fleck & Cosima Rughiniș, *Come Closer. Inclusion and Exclusion of Roma in Present-day Romanian Society*, Bucharest: Human Dynamics, 2008, pp. VIII-X.

Stewart 2011a – Michael Stewart, Un peuple sans patrie, in Michael Stewart & Patrick Williams (coord.), *Des Tsiganes en Europe*, Paris: Éditions de la Maison des sciences de l'homme, 2011, pp. 33-62.

Stewart 2011b – Michael Stewart, La passion de l'argent. Les ambiguïtés de la circulation monétaire chez les Tsiganes hongrois, in Michael Stewart & Patrick Williams (coord.), *Des Tsiganes en Europe*, Paris: Éditions de la Maison des sciences de l'homme, 2011, pp. 83-113.

Szalai 1999 – Andrea Szalai, Linguistic Human Rights Problems among Romani and Boyash Speakers in Hungary with Special Attention to Education, in Miklós Kontra (et al.), *Language: A Right and a Resource. Approaching Linguistic Human Rights*, Budapest: Central European University Press, 1999, pp. 297-315.

Șerban 1959 – Constantin Șerban, Contribuții la istoria meșteșugurilor din Țara Românească: țiganii rudari în secolele XVII-XVIII, in *Studii. Revista de Istorie*, număr 2, an XII, 1959, pp. 131-147.

Șerban 2005 – Alexandru Doru Șerban, *Rromii (țiganii) din Gorj. Considerații istorice și etnografice*, Târgu-Jiu: Editura Măiastra, 2005.

Șerban 2007 — Stelu Șerban, Politics against ethnicity. The case of Rudari from Varna district, in Stelu Șerban (ed.), *Transborder identities. The Romanian speaking population in Bulgaria*, București: Paideia, 2007, pp. 241-276.

Șerban 2011 — Stelu Șerban, Politică și etnicitate. Rudarii din Varna, Bulgaria, in *Piramida*, număr 2, an I, 2011, pp. 26-41.

Tarnovschi 2002 — Daniela Tarnovschi, Identitatea romilor construct istoric și mediatic, în Rudolf Poledna (et al.), *Interculturalitate. Cercetări și perspective românești*, Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2002, pp. 121-134.

Tcherenkov & Laederich 2004 — Lev Tcherenkov & Stéphane Laederich, *The Rroma: History, Language, and Groups*, volume 1, Basel: Schwabe Verlag, 2004.

Thelen 2011 — Tatjana Thelen (et al.), „The sleep has been rubbed from theirs eyes”: social citizenship and the reproduction of local hierarchies in rural Hungary and Romania, in *Citizenship Studies*, volume 15, numbers 3-4, 2011, pp. 513-527.

Tomova 1995 — Ilona Tomova, *The Gypsies in the transition period*, Sofia: International Center for Minority Studies and Intercultural Relations, 1995.

Troc 2002 — Gabriel Troc, A State of Despair: Roma (Gypsy) Population during Transition. Transylvanian Case Studies, in *Studia Europaea*, XLVII, 1-2, 2002, pp. 49-90.

Troc 2005 — Gabriel Troc, Gypsy reactive culture, in *Studia Europaea*, număr 1, 2005, 1-8.

Troc 2011 — Gabriel Troc, În loc de concluzii: nota lectorului, in Stefánia Toma & László Fosztó (ed.), *Spectrum. Cercetări sociale despre romi*, Cluj-Napoca: Editura Institutului pentru Studiarea Problemelor Minorităților Naționale, 2011, pp. 385-388.

Troc 2012 — Gabriel Troc, Patterns of Migration and Economic Development in Southern Danube Micro-Region, in *Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Studia Europaea*, issue 3, 2012, pp. 85-115.

Urechiă 1892a — Vasile Alexandrescu Urechiă, *Istoria românilor*, București: Lito-Tipografia Carol Göbl, tom II, 1892.

Urechiă 1892b — Vasile Alexandrescu Urechiă, *Istoria românilor*, București: Tipografia « Gutenberg » Joseph Göbl, tom III, 1892.

Urechiă 1893b — Vasile Alexandrescu Urechiă, *Istoria românilor*, București: Lito-Tipografia Carol Göbl, tom IV, 1893.

Urechiă 1897 — Vasile Alexandrescu Urechiă, *Istoria românilor*, București: Tipografia și Fonderia de Litere Thoma Basilescu, tom VIII, 1897.

Vaillant 1857 — Jean-Alexandre Vaillant, *Les Romes. Histoire vraie des vrais Bohémiens*, Paris: Libraire-Éditeur E. Dentu, 1857.

Van Gennep 1996 — Arnold Van Gennep, *Riturile de trecere*, Iași: Editura Polirom, 1996.

Vlădescu 1974 — Maria Vlădescu (et al.), L'analyse statistique multivariée dans l'étude anthropologique comparée de quelques populations de Munténie – Roumanie, in *Annuaire Roumain d'Anthropologie*, tome 11, 1974, pp. 39-49.

Vlădescu & Popescu 1995 — Maria Vlădescu & Irina Popescu, Caracterizarea antropologică a rudarilor de la Prundu (Jud. Teleorman), in *Studii și cercetări de antropologie*, tom 32, 1995, pp. 9-21.

Vlădescu & Vulpe 1999 — Maria Vlădescu & Corneliu Vulpe, Așezarea compactă de rudari de la Prundu, in *Atlasul antropologic al Munteniei*, București: Editura Academiei Române, 1999, pp. 122-133.

Vultur 1997 — Smaranda Vultur, *Istorie trăită - Istorie povestită: deportarea în Bărăgan (1951-1956)*, Timișoara: Editura Amarcord, 1997.

Vultur 2000 — Smaranda Vultur (coord.), *Lumi în destine. Memoria generațiilor de început de secol din Banat*, București: Editura Nemira, 2000.

Vultur 2002 — Smaranda Vultur, Povestea vieții ca formă de explorare a memoriei comunitare, in Smaranda Vultur (coord.), *Memoria salvată. Evreii din Banat, ieri și azi*, Iași: Editura Polirom, 2002, pp. 9-18.

Weber 1996 — Max Weber, The origins of ethnic groups, in John Hutchinson & Anthony D. Smith (eds.), *Ethnicity*, Oxford: Oxford University Press, 1996, pp. 35-40.

Willems 1998 — Wim Willems, Ethnicity as a Death-Trap: the History of Gypsy Studies, in Leo Lucassen (et al.), *Gypsies and Other Itinerant Groups. A Socio-Historical Approach*, London: MacMillan Press LTD, 1998, pp. 17-34.

Zajc 2006 – Matea Zajc (et al.), Body Mass Index and Nutritional Status of the Bayash Roma from Eastern Croatia, in *Collegium Antropologicum*, volume 30, number 4, 2006, pp. 783-787.

Zajc 2007 – Matea Zajc, Anthropological and Epidemiological Study of Bayash Roma Population in Croatia, in *eBook 1 of the 1st Summer School of the European Anthropological Association*, 16-30 June, 2007, Prague, Czech Republic, pp. 209-215.

Zamfir & Zamfir 1993 – Elena Zamfir & Cătălin Zamfir (coord.), *Țigani, între ignorare și îngrijorare*, București: Editura Alternative, 1993.

Zlatanović 2006 – Sanja Zlatanović, Djorgovci: an ambivalent identity, in *Romani Studies*, series 5, volume 16, number 2, 2006, pp. 133-151.

Zlatanović 2007 – Sanja Zlatanović, The Roma of Vranje: Kurban With Five Faces, in Biljana Sikimić & Petko Hristov (eds.), *Kurban in the Balkans*, Belgrad: Institute for Balkan Studies. Serbian Academy of Sciences and Arts, 2007, pp. 51-86.

Surse consultate indirect, prin intermediul altor autori:

Iakovenko 1828 – Ignati Iakovenko, *Starea actuală a Principatelor turcești Moldova și Țara Românească și a regiunii ruse a Basarabiei*, Sankt Petersburg, 1828.

Iorga 1919 – Nicolae Iorga, Vechea noastră cooperăție, în *Neamul Românesc*, 23 decembrie, 1919.